

OBJAŚNIENIA WYRAZÓW I ZWROTÓW

Agnieszka Grażul-Luft

(Mazowiecka Uczelnia Publiczna, Płock,

e-mail: a_grazul@wp.pl)

ORCID: 0000-0001-9129-3002

DOI: 10.33896/PorJ.2020.8.6

O EWOLUCJI ZNACZENIOWEJ WYRAZU ZDALNY W DOBIE PANDEMII KORONAWIRUSA

Konieczność ograniczenia kontaktów bezpośrednich w związku z rozprzestrzenianiem się koronawirusa SARS-CoV-2 pociągnęła za sobą zmiany w sposobie funkcjonowania zarówno w przestrzeni publicznej, jak i prywatnej. I choć do tej pory komunikacja międzyludzka i tak w dużej mierze odbywała się z wykorzystaniem urządzeń elektronicznych, to jednak pewne obszary działania pozostawały poza jej istotnym wpływem. Sytuacja, w której właściwie wszystkie możliwe aktywności trzeba podejmować, unikając bezpośredniego kontaktu z drugim człowiekiem, znalazła swoje przełożenie na popularność przymiotnika *zdalny*. Wymuszona izolacja sięgnęła tak wielu sfer ludzkiego działania, że nową specyfikę zaczęto ujmować wyrażeniem *zdalne życie*¹ [www 1]. Przymiotnik *zdalny* pod koniec marca 2020 roku osiągnął na tyle dużą frekwencję, że przez trzy dni znajdował się wśród słów dnia [www 2].

WYRAZ ZDALNY W DEFINICJACH SŁOWNIKOWYCH

W *Słowniku języka polskiego* pod red. W. Doroszewskiego wyraz *zdalny* definiowany jest w następujący sposób:

zdalny – techn., zdalne sterowanie, kierowanie itp. ‘sterowanie, kierowanie różnego typu mechanizmami, urządzeniami, pojazdami z pewnej odległości za pośrednictwem aparatury mechanicznej, elektrycznej, radiowej itp.’ [Doroszewski 1968, t. 10, 956].²

¹ Wyrażenie pojawiło się między innymi w głównym tytule na okładce tygodnika „Polityka” [2020, nr 13].

² W *Słowniku języka polskiego* pod red. M. Szymczaka [Szymczak 1981, t. 3, 988] leksem został zdefiniowany właściwie w ten sam sposób – z dwoma drobnymi różnicami: wyraz został oznaczony jako termin, a ponadto nie zachowano skrótu „itp.”, który w definicji w *Słowniku* pod red. W. Doroszewskiego pojawił się w części definicji: ‘zdalne sterowanie, kierowanie itp.’.

W *Praktycznym słowniku współczesnej polszczyzny* pod red. H. Zgółkowej definicja została rozwinięta poprzez wprowadzenie nowego elementu:

zdalny – techniczny ‘kierowany, sterowany z pewnej odległości za pomocą odpowiedniej aparatury elektronicznej, mechanicznej, radiowej itp.; zasilany energią na znaczną odległość za pośrednictwem odpowiedniej aparatury’ [Zgółkowa 2004, t. 49, 113].

Z powyższego opisu znaczenia wynika, że wynikiem procesu związanego z działaniem zdalnym niekoniecznie musi być sterowanie, kierowanie czymś lub kimś (brak wskazania, że obiektem sterowania jest urządzenie czy mechanizm), czyli w konsekwencji doprowadzenie kogoś lub czegoś do jakiegoś rodzaju aktywności. Jak wynika z drugiej części definicji, z działaniem zdalnym mielibyśmy do czynienia również wtedy, gdy końcowym skutkiem procesu byłoby jedynie zasilenie (na odległość) obiektu jakimś rodzajem energii, która potencjalnie być może dawałaby mu zdolność wykonania działania, ale aktywność ta wcale nie musiałaby zostać podjęta. Energia właściwie mogłaby np. być tylko zmagazynowana.

W *Słowniku współczesnego języka polskiego* pod red. B. Dunaja *zdalny* to ‘taki, który jest kierowany, sterowany z pewnej odległości, za pośrednictwem aparatury elektrycznej, radiowej itp.’ [Dunaj 1996, 1350]. Podobnie jak w *Praktycznym słowniku współczesnej polszczyzny*, z definicji wynika, że zdalnie sterowany za pośrednictwem aparatury może być nie tylko mechanizm, ale prawdopodobnie również organizm. Wydaje się, że w obecnym stopniu rozwoju technologicznego jest to możliwe, np. w obszarze badań biologicznych czy medycyny.

W *Innym słowniku języka polskiego* pod red. M. Bańki znaczenie przymiotnika opisano w następujący sposób: ‘Zdalne sterowanie urządzeniem odbywa się z daleka, za pomocą wysyłanych z jakiegoś miejsca sygnałów, np. radiowych’ [Bańko 2000, t. 2, 1311]. Tym samym w definicji podkreśla się nie tyle fakt istnienia aparatury, dzięki której możliwe jest zdalne sterowanie, ile formy niematerialnej, która daje możliwość dokonania tego rodzaju operacji.

Pewnego rodzaju przełom definicyjny można dostrzec w opisie znaczenia w *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* pod red. S. Dubisza: *zdalny* – techn. ‘taki, który jest przeprowadzany z pewnej odległości za pomocą aparatury’ [Dubisz 2003, t. 4, 940].³

Zastąpienie działania związanego ze „sterowaniem” czy „kierowaniem” aktywnością „przeprowadzania” pozwala włączyć w zakres opisu czynności zdalnej zdecydowanie szerszy obszar nowych działań, pojawiających się wraz z rozwojem technologicznym. Tego rodzaju ujęcie trafniej

³ Ten sam opis znajduje się w *Wielkim słowniku języka polskiego* pod red. S. Dubisza [Dubisz 2018, t. 5, 813].

oddaje wszechstronność zdalnych aktywności, obejmując np. płatności przez Internet czy lekcje odbywane w kontakcie synchronicznym online. Definicję można zatem uznać za znacznie bardziej uniwersalną.

W *Wielkim słowniku języka polskiego* pod red. P. Żmigrodzkiego wyodrębnia się dwa znaczenia przymiotnika:

zdalny:

1. dostęp ‘odbywający się z użyciem aparatury, która umożliwia wykonywanie określonych czynności w sytuacji, w której wykonawca jest oddalony od miejsca i obiektu tych czynności’;
2. komputer, *inform.*, ‘taki, który łączy się z jakimś urządzeniem albo systemem informatycznym za pośrednictwem sieci komputerowej’ [www 3].

W większości wymienionych słowników języka polskiego w osobnych hasłach umieszczono też definicje przysłowka *zdalnie*. U W. Doroszewskiego wyraz *zdalnie*, opatrzony kwalifikatorem *techn.*, definiowany jest: ‘nie bezpośrednio, na odległość (za pomocą odpowiednich urządzeń)’ [Doroszewski 1968, t. 10, 956].⁴ Definicja w *Praktycznym słowniku współczesnej polszczyzny* właściwie ma podobną zawartość treściową, a omówiona wyżej druga część definicji wyrazu *zdalny* (odnosząca do zasilania energią), nie znalazła analogicznego odpowiednika przy definiowaniu przysłowka: *zdalnie* – techniczny ‘kierując, sterując urządzeniami, pojazdami, mechanizmami na odległość, nie bezpośrednio, lecz za pomocą odpowiedniej aparatury’ [Zgólkowa 2004, t. 49, 113].

W *Słowniku współczesnego języka polskiego* brak natomiast kwalifikatora „techniczny”, mimo iż omówienie znaczenia wydaje się nawet bardziej specjalistyczne: ‘o kierowaniu urządzeniami: nie bezpośrednio, lecz z odległości za pomocą fal elektromagnetycznych’ [Dunaj 1996, 1350].

W *Innym słowniku języka polskiego* przysłówek nie ma odrębnej definicji, traktowany jest jako podhasło derywowane od *zdalny* i opatrzony jest tylko przykładem użycia (*zdalnie sterowane modele latające*) [Bańko 2000, t. 2, 1311].

W *Wielkim słowniku języka polskiego* pod red. Żmigrodzkiego pojawia się natomiast nowy aspekt technologiczny, związany z wykorzystaniem sieci informatycznej: *zdalnie* – ‘dzięki sterowaniu czymś przy użyciu określonych urządzeń i łączności radiowej lub informatycznej’ [www 4].

Analiza definicji słownikowych prowadzi do wniosku, że wraz z postępem technicznym (szczególnie w obszarze informatycznym) i zmianami cywilizacyjnymi nastąpiły pewne przesunięcia znaczeniowe, które w większości słowników nie zostały jeszcze ujęte. W opisach często podkreślano aspekt związany ze sterowaniem na odległość przy użyciu pew-

⁴ Taka sama definicja znajduje się w *Słowniku...* pod red. M. Szymczaka (brak kwalifikatora *techn.*) [Szymczak 1981, t. 3, 988], w *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* [Dubisz 2003, t. 4, 940] oraz *Wielkim słowniku języka polskiego* [Dubisz 2018, t. 5, 813] pod red. S. Dubisza.

nych urządzeń czy narzędzi. W tym odniesieniu omawiany przymiotnik i przysłówki najczęściej występował w wyrażeniu *zdalnie sterowany* i *zdalne sterowanie*. Warto podkreślić, że choć to człowiek jest wykonawcą czynności, jaką jest zdalne sterowanie, wyrazy *zdalny*, *zdalnie* definiuje się przede wszystkim w odniesieniu do przedmiotu, obiektu (np. pocisku, samochodu czy komputera). To znaczenie jest nadal aktualne, a z przykładów użycia wynika, że najczęściej odnosi się do tematyki dziecięcych zabawek lub obszaru informatycznego, np.:

Zabawki zdalnie sterowane to zdalnie sterowane samochody i pojazdy dla dzieci, które znakomicie sprawdzają się jako prezent dla chłopca. Same jeżdżą, biegają lub się toczą – zdalnie sterowane zabawki to prawdziwa frajda dla dzieci w każdym wieku, zarówno niemowlęcym, jak i przedszkolnym czy szkolnym [www 5].

Windows 10 umożliwia zdalne sterowanie innymi komputerami z tą samą wersją systemu [www 6].

Analiza najnowszych przykładów użycia leksemu *zdalny* prowadzi do wniosku, że odpowiadają one najczęściej definicjom ze słowników pod red. S. Dubisza oraz pierwszemu z zaprezentowanych wyżej opisów znaczeń pochodzących z *Wielkiego słownika języka polskiego* pod red. P. Żmigrodzkiego. Również ta definicja obejmuje szeroki obszar ludzkiej aktywności: nacisk kładzie się nie na samo urządzenie czy przedmiot, tylko kluczowym czyni się to, co niematerialne, samą możliwość dostępu do kogoś lub czegoś mimo dzielącej odległości. Opis znaczenia, w którym najistotniejszym elementem czyni się sam dostęp, staje się bardziej uniwersalny.

Bardziej wszechstronne, w pewnym sensie rozszerzające ujęcia definicyjne, skutecznie pozwalają wychwycić zmianę realiów wynikającą z postępu technologicznego, dzięki któremu człowiek zyskał szereg narzędzi, które może wykorzystać do realizowania różnego rodzaju potrzeb i aktywności na odległość.

Zdalne działania można by podzielić na dwie podstawowe kategorie:

1. z wykorzystaniem narzędzi⁵ do wykonania czynności i realizacji określonego celu na odległość bez konieczności bezpośredniego zaangażowania innych ludzi, np. wykonywanie płatności internetowych, zakup biletów;
2. z wykorzystaniem narzędzi do wykonania czynności i realizacji określonego celu na odległość, pociągające za sobą konieczność zaangażowania innych ludzi, np. zakupy w sklepie internetowym, złożenie wniosku w związku ze staraniem się o wydanie paszportu.

⁵ Za narzędzia uznaje zarówno to, co materialne (np. komputer, telefon), jak i niematerialne (np. systemy informatyczne). Ludzkie działanie „na odległość” najczęściej odbywa się z wykorzystaniem narzędzi zarówno materialnych, jak i niematerialnych.

Warto jednak zwrócić uwagę, że choć z analizy użyć analizowanych leksemów wynika, że wyrazy *zdalnie* i *zdalny* użytkownicy języka obecnie zwykli sytuować najczęściej w kontekście najnowszych technologii informatycznych, to zdalny dostęp nadal odnosi się również do działań z wykorzystaniem mniej nowatorskich rozwiązań, np. zamówienia pizzy przez telefon czy regulacji głośności przy użyciu pilota do telewizora.

PRZYMIOTNIK ZDALNY W „POGOTOWIU MYŚLOWYM”

Z danych Narodowego Korpusu Języka Polskiego wynika, że wyraz *zdalny* nie osiągał przed 2020 rokiem szczególnie dużej frekwencji.⁶ Pandemia koronawirusa nie tylko wpłynęła na częstotliwość leksemu, ale również na rozszerzenie zakresu jego użycia.

Punktem wyjścia, wynikającym z sytuacji epidemicznej, była konieczność podejmowania aktywności i wykonywania możliwie największej liczby czynności bez bezpośredniego kontaktu z drugim człowiekiem. Ten wymóg dotknął wielu obszarów, w tym m.in. pracy zawodowej, kształcenia, zakupów, kontaktów z urzędami i instytucjami, a nawet przychodniami zdrowia. Kolejnym krokiem było znalezienie i wykorzystanie wszelkich narzędzi, które umożliwiłyby realizację określonych zadań i kontakt z ludźmi na odległość. Wobec tego nastąpiło pewne przesunięcie, odwrócenie. Wydaje się, że dawniej najpierw pojawiało się jakieś narzędzie, zdolność wykonywania czynności bez bezpośredniego dostępu (np. zdalny dostęp do pulpitu komputera, zdalne sterowanie urządzeniami w przemyśle, e-learning) i w miarę potrzeb było ono wykorzystywane, często alternatywnie wobec formy działania w kontakcie bezpośrednim (np. możliwość załatwienia wybranych spraw w urzędzie). W obliczu pandemii priorytetem stał się brak kontaktu bezpośredniego i do tej potrzeby zaczęto dopasowywać najdogodniejsze i najłatwiej dostępne narzędzia. W tym kontekście wyraz *zdalny* pozwolił trafnie określić tę kluczową konieczność.⁷ Rodzaj użytego narzędzia, aparatury pozostał sprawą wtórną i jego dobór niekoniecznie musiał wiązać się z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informatycznych, np. *zdalna przychodnia* to taka, w której można otrzymać telefonicznie poradę bądź receptę.

Wobec potrzeby nazwania nowego sposobu funkcjonowania zaczęły powstawać liczne kolokacje z użyciem przymiotnika *zdalny*, które odnosiły zdalność, czyli przede wszystkim konieczność działania bez kontaktu bezpośredniego, do rozmaitych sfer życia. Obok wcześniej funkcjonujących, choć zdecydowanie nie tak popularnych jak obecnie kolokacji:

⁶ W wyszukiwarce korpusowej PELCRA dla ogólnego zapytania *zdaln** pojawia się 1616 wskazań [dostęp 20.04.2020].

⁷ Wyraz *zdalny* pochodzi od dawnego (XVI w.) wyrażenia przymikowego z *dala* ‘z daleka’ [www 11].

zdalna edukacja, zdalna praca, zdalne zakupy pojawiły się kolejne, np.: *zdalne przedszkole, zdalne lekcje, zdalna przychodnia, zdalna msza, zdalne spotkanie, zdalne obrady, zdalne wybory, zdalne głosowanie, zdalna spowiedź, zdalny ślub, zdalne randki*. Oto wybrane przykłady z tekstów medialnych:

Stan zagrożenia epidemicznego. Zdalna Msza, zdalna praca, nauka i posłuszeństwo [www 7].

Zdalne lekcje: czy będą w przedszkolu? Czy przedszkolaki będą miały zdalne nauczanie? [www 8].

Wideokonferencja ślubna, w której udział biorą przyszli małżonkowie, urzędnik stanu cywilnego i świadkowie, to jednak zbyt mało, by usankcjonować taki zdalny ślub. Dlatego władze stanu Nowy Jork wprowadziły jeszcze jeden wymóg – konieczność przesłania faksem lub w innej, elektronicznej formie, podpisanych dokumentów o zawarciu małżeństwa [www 9].

Pojawiły się też kolokacje, świadczące o rozszerzeniu łączliwości wyrazu *zdalny*, w których wskazuje się uczestnika bądź sprawcę zdalnego działania, np. *zdalny pracownik, zdalny uczeń, zdalny ninja*:

Co jest największą obawą przedsiębiorców? Że pracownik zdalny de facto nie pracuje. Obawa nie jest tak do końca nieuzasadniona [www 10].

Tego rodzaju kolokacje to wynik pewnego uproszczenia: np. *zdalny uczeń* to taki, którego edukacja przebiega w sposób zdalny, który uczy się, nie kontaktując się z nauczycielem bezpośrednio, tylko na odległość, przy użyciu narzędzi. Tego rodzaju kolokacje, osadzone w kontekście, są w pełni zrozumiałe dla odbiorcy.

W opisie funkcjonowania w oddaleniu pomocny okazał się też przyśłówka *zdalnie*, np.:

Wraz z rozprzestrzenianiem się epidemii koronawirusa SARS-CoV-2 firmy zachęcają pracowników do tego, aby wykonywali swoje obowiązki zdalnie [www 12].

Planowana na koniec kwietnia sesja Rady Warszawy odbędzie się zdalnie [www 13].

W końcu randkować można również zdalnie, czyli online. Istnieje szereg komunikatorów, które umożliwiają rozmowę lub rozmowę wideo [www 14].

Wzrost popularności przymiotnika *zdalny* tłumaczy funkcjonalność i szeroki zakres znaczeniowy tego określenia. Z analizy tekstów medialnych z marca i kwietnia 2020 roku wynika, że kolokacje z przymiotnikiem *zdalny* zastępuje się najczęściej wyrażeniami z *online* (np. *lekcje online*), wszelkiego rodzaju zestawieniami z *e-*, np. *e-learning, e-szkola, e-praca, e-nauka*. Zdalne działania opisuje się też przy użyciu wyrażenia *na odległość*. W kontekście pracy stosowane jest również zapożyczenie *home*

office. Właściwie jednak żadne ze wskazanych nie jest tak znaczeniowo pojemne i wszechstronne jak wyraz *zdalny*, który mieści w sobie kluczowe aspekty: działanie na odległość, bez kontaktu bezpośredniego z innymi ludźmi, z użyciem narzędzi, ale bez precyzowania ich rodzaju. Ponadto, w odróżnieniu od wyrazów zapożyczonych, jak również wyrażenia *na odległość*, przymiotnik *zdalny* umożliwia w miarę potrzeb tworzenie z dużą łatwością nowych kolokacji czy złożonych konstrukcji składniowych.

Leksem *zdalny* stał się wyrazem, który, jak pisze Andrzej Markowski o wyrazach modnych, „narzuca się sam”, „jest w pogotowiu myślowym” [Markowski 2012, 188]. Mamy tu do czynienia ze zjawiskiem, opisywanym przez Danutę Buttler w kontekście mody językowej, związanym z pewnego rodzaju automatyzmem mówiących, dawaniem przez nich pierwszeństwa elementom szczególnie często słyszonym.⁸

Nowością związaną z użyciem wyrazu *zdalny* jest stosowanie go w kontekstach, w których nie ma powiązania z wykorzystaniem jakiegoś technologicznego urządzenia, aparatury. Istotny staje się tylko komponent znaczeniowy związany z oddaleniem. Tak jest np. w kontekście wyborów korespondencyjnych, np.:

Dziś Sejm ma rozstrzygnąć, czy w wyborach prezydenckich jedyną metodą oddania głosu będzie przesłanie go w sposób zdalny przez Poczta Polską [www 15].

Oprócz tego, aktywni listonosze najzwyczajniej w świecie boją się o swoje zdrowie. Już teraz brakuje im środków ochronnych, a dostarczanie kart wyborczych za potwierdzeniem odbioru najzwyczajniej w świecie mogłoby przyczynić się do roznoszenia wirusa i naraziłoby wielu listonoszy na agresywne zachowania wystraszonych ludzi. Do tego istnieje możliwość, że część aktywnych pracowników zwyczajnie odmówi pracy przy zdalnych wyborach ze względu na poglądy polityczne [www 16].

OD BIEGUNA POZYTYWNEGO DO NEGATYWNEGO

Jak pisze Jadwiga Puzynina,

wśród licznych cech osobowości człowieka bardzo istotną jest niezbywalna skłonność do wartościowania najróżniejszych elementów otaczającego go „jego świata” [Puzynina 2017, 149].

Wiele wskazuje na to, iż sytuacja związana z pandemią koronawirusa nie pozostanie bez wpływu na nacechowanie emocjonalne analizowanego wyrazu.

Według Jerzego Bartmińskiego

mówiąc o wartościach ma na myśli to, co w świetle języka i kultury ludzie przyjmują za cenne (...). Chodzi więc o cechy rzeczy, ale też o same rzeczy, w tym też byty poje-

⁸ Cyt. za Andrzejem Markowskim [Markowski 2012, 188].

ciowe, postawy, stany i sytuacje, zachowania, funkcjonujące jako „przewodnie idee”, będące przedmiotem dążeń, chęci posiadania, motywujące postawy i zachowania ludzi, także inspirujące ich do działania [Bartmiński 2012, 133].

Wydaje się, że wyraz *zdalny*, mimo iż przez lata zaliczany często do słownictwa specjalistycznego, nabrał cech nazw wartości, do których Jądwig Puzynina zalicza

nazwy cech, stanów, procesów, czynności, postaw, odczuć, które nadawane jak i odbierane są jako mające znaczenia kodowe pozytywne albo negatywne [Puzynina 2017, 154].

Zgodnie z klasyfikacją badaczki wyraz *zdalny* można zaliczyć do nazw opisowo-wartościujących, takich jak np. *szybki*, *wysoki*, *nowoczesny*, *powolny*, którym „towarzyszą wartościowania tylko w jakimś stopniu upowszechnione” (konotacje skonwencjonalizowane) [Puzynina 2017, 154–155]. Leksem *zdalny*, niezależnie od tego, czy stosowany w kontekście np. komputerów, urządzeń przemysłowych, zabawek, pracy czy nauki, kojarzony był z nowoczesnością, rozwojem cywilizacji, postępowaniem, czyli kierował w stronę przewodnich idei, które powszechnie uznawane są za wartościowe. Wobec tego sam analizowany leksem zyskał nacechowanie pozytywne, o czym świadczą przykłady użycia z minionych kilkunastu lat:

Coraz więcej programistów ceni sobie, a wręcz oczekuje dużej niezależności i możliwości pracy zdalnej, zarówno z domu, jak i z dowolnego miejsca na Ziemi. Wiele osób, zastanawia się jak zostać programistą, właśnie dlatego, że w tym zawodzie znaleźć można tak wiele możliwości dobrze płatnej pracy zdalnej (data publikacji: listopad 2018) [www 17].

Zdalny monitoring jest coraz bardziej integralną częścią codziennej pracy w wielu zakładach produkcyjnych, dzięki niższym kosztom i prostemu wdrażaniu, związanym z najnowszymi technologiami. Jednym z podstawowych czynników sprzyjających rozprzestrzenianiu się zdalnego monitorowania jest niższy koszt początkowy inwestycji, kolejną zaletą to skuteczność monitorowania przez mniejszą liczbę operatorów. Zdalny monitoring umożliwia operatorom nie tylko pracę z niemal dowolnego miejsca, ale także bardziej skuteczne monitorowanie dzięki mniejszej liczbie pracowników, co jest istotne w dzisiejszych trudnych warunkach gospodarczych (data publikacji: maj 2013) [www 18].

Możemy nabyć na przykład urządzenie do zdalnej opieki nad naszymi ulubieńcami. Jeśli mamy komputer z odpowiednim programem, z każdego miejsca na ziemi możemy wydzielać kotu karmę, spowodować samooczyszczenie się kuwet i podglądać na ekranie, co akurat robi nasz kot (data publikacji: maj 2008) [www 19].

Zmiana w sposobie funkcjonowania związana z rozprzestrzenianiem się koronawirusa i wynikające z tego faktu zwiększenie frekwencji leksemu *zdalny* nie pozostało bez wpływu na jego aksjologizację. Ze względu na fakt, iż konieczność odosobnienia i podejmowania aktywności bez bez-

pośredniego kontaktu z drugim człowiekiem pojawiła się właściwie z dnia na dzień, zabrakło odpowiedniego przygotowania i wystarczających narzędzi. Poza tym proces działania zdalnego z konieczności wprowadzono również do obszarów w sposób naturalny nie bardzo do tego przeznaczonych, takich jak np. lekcje pływania czy udzielanie porad lekarskich. Wprowadzony obowiązek pracy zdalnej (bez wychodzenia z domu) objął wszystkich pracowników firm i instytucji, łącznie z m.in. kierowcami i konserwatorami obiektów. Dlatego początkowy entuzjazm szybko zaczęło zastępować niezadowolenie i intensywna krytyka, rosnąca nie tylko w związku z nie najlepszymi nastrojami społecznymi w obliczu negatywnych konsekwencji samej pandemii, ale i z działaniami podejmowanymi zdalnie. Przymiotnik *zdalny* zaczął kontekstowo nabierać cech negatywnych. Zjawisko to ilustrują następujące przykłady:

Praca zdalna może być koszmarem dla niektórych [www 20].

Praca zdalna to raj dla cyberprzestępców [www 21].

Nauka zdalna z problemami. Będzie pomoc: ponad 100 tabletek trafi do uczniów. Ale to wciąż kropla w morzu potrzeb [www 22].

Szanse, aby firma, która nigdy wcześniej nie pracowała zdalnie, teraz zrobiła to dobrze są bardzo małe; zwłaszcza kiedy przechodzi na taki model pracy w trybie pilnym [www 23].

2000 zł – nawet o tyle może zmniejszyć się pensja nauczyciela, który naucza teraz zdalnie. Dyrektorzy łączą zajęcia i nie wypłacają nadgodzin. Okazuje się, że przepisy dotyczące wynagrodzeń pedagogów za okres pracy zdalnej nie są jasne i każdy interpretuje je inaczej [www 24].

ZDALNY VS NORMALNY

Wydaje się, że wyraz *zdalny* ze względu na poziom nacechowania emocjonalnego można zaliczyć do słów sztandarowych, definiowanych przez Walerego Pisarka jako wyrazy, które

z racji swojej wartości denotacyjnej i konotacyjnej, a zwłaszcza emotywniej, nadają się na sztandary i transparenty, a więc do roli x lub y w strukturach typu *Niech żyje x! Precz z y!*. Są nacechowane dodatnio lub ujemnie i wyrażają lub też wywołują w świadomości partnera dyskursu pojęcia pozytywne bądź negatywne [Pisarek 2017, 539].

Ładunek emocjonalny przymiotnika *zdalny* jest ściśle powiązany z kontekstem: przed pandemią – pozytywny, po wybuchu pandemii – coraz częściej negatywny. Skali konsekwencji tak szeroko stosowanych aktywności zdalnych nie da się jeszcze ocenić, wobec tego nie wiadomo, czy to negatywne wartościowanie utrwali się i pozostanie stałą cechą. Niewykluczone, że jeśli ograniczenie kontaktów bezpośrednich potrwa

długo, to skutki działalności zdalnej mogą przełożyć się na utrwalenie komponentu negatywnie wartościującego. Z analizy użyć kontekstowych wynika, że właściwie już po kilku tygodniach od ogłoszenia pandemii przymiotnik *zdalny* przestał kojarzyć się z nowoczesnością, postępem cywilizacyjnym, a zaczął z czymś gorszej jakości, nieprofesjonalnym, nieprzygotowanym, nienaturalnym. Ponadto wyraz *zdalny* stał się przeciwieństwem wyrazu *normalny*, np.:

W Polsce nie ma jeszcze kwarantanny jak we Włoszech, nie ma więc przeciwwskazań, by wszyscy normalnie pracowali. Ale ci, którzy mogą, powinni pracować zdalnie – radzi sanepid [www 25].

W dobie pandemii przymiotnik *normalny* przywołuje tęsknotę za spokojem, „lepszymi czasami”. Nie wiadomo, czy wyraz *zdalny* utrwali się jako antonim pragmatyczny⁹ wyrazu *normalny*, prawdopodobnie jednak na długo będzie budził skojarzenie z okresem nietypowym, trudnym i sytuacją zagrożenia.

Nowa sytuacja społeczna znalazła swoje przełożenie na wzrost kreatywności w wielu obszarach. Sięgnęła też języka, również w zakresie użycia leksemu *zdalny*. Jednym z jej interesujących przejawów jest parafraza „uczeń zdalny, ale leniwy”, która pojawiła się w okresie, gdy przedmiotem niesłabnącej dyskusji było zdalne kształcenie.

Słowniki

- W. Doroszewski (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I–XI, Warszawa 1958–1969.
 M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. I–III, Warszawa 1979–1981.
 H. Zgólkowa (red.), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. I–C, Poznań 1994–2005.
 B. Dunaj (red.), *Słownik współczesnego języka polskiego*, Warszawa 1996.
 M. Bańko (red.), *Inny słownik języka polskiego*, t. I–II, Warszawa 2000.
 S. Dubisz (red. nauk.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. I–IV (I–VI), Warszawa 2003.
 P. Żmigrodzki (red.), *Wielki słownik języka polskiego*, od 2007, Kraków.
 S. Dubisz (red. nauk.), *Wielki słownik języka polskiego*, t. I–V, Warszawa 2018.

Bibliografia

- J. Bartmiński, 2012, *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin.
 A. Markowski, 2012, *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Warszawa.

⁹ Rozumiany jako para wyrazów przeciwstawnych pragmatycznie, używanych dla nazwania zjawisk i obiektów uznawanych tradycyjnie (przede wszystkim kulturowo) za przeciwstawne [Markowski 2012, 120–121].

- A. Markowski, 2012, *Wykłady z leksykologii*, Warszawa.
- W. Pisarek, 2017, *Pojęcie słów sztandarowych* [w:] J. Bartmiński i in. (red.), *Etyka słowa. Wybór opracowań*, Lublin, s. 539–544.
- J. Puzynina, 2017 [w:] G. Grochowski i in. (red.), *Metafora. Tekst. Dyskurs*, Warszawa, s. 149–159.

Źródła internetowe

- [www 1] <https://www.pressreader.com/poland/polityka/20200325/281479278505165> [dostęp 3.04.20].
- [www 2] <http://slowadnia.clarin-pl.eu/#/default/2278/true> [dostęp 6.04.20].
- [www 3] https://www.wsjp.pl/do_druku.php?id_hasla=99572&id_znaczenia=5241457 [dostęp 3.04.20].
- [www 4] https://www.wsjp.pl/do_druku.php?id_hasla=99583&id_znaczenia=5241470 [dostęp 3.04.20].
- [www 5] <https://brykacze.pl/zabawki-zdalnie-sterowane-32> [dostęp 3.04.20].
- [www 6] <https://www.download.net.pl/jak-zdalnie-sterowac-komputerem-zapomoca-windows-10/n/8957/> [dostęp 3.04.20].
- [www 7] <https://www.pch24.pl/stan-zagrozenia-epidemicznego--zdalna-msza-zdalna-praca--nauka-i-posluszenstwo,74591,i.html#ixzz6J2LM2rmq> [dostęp 6.04.20].
- [www 8] <https://www.radiozet.pl/Co-gdzie-kiedy-jak/zdalne-lekcje-czy-beda-w-przedszkolu-czy-przedszkolaki-beda-mialy-zdalne-nauczanie> [dostęp 6.04.20].
- [www 9] <https://cyfrowa.rp.pl/technologie/46147-slub-online-teraz-to-mozliwe> [dostęp 22.04.20].
- [www 10] <https://alebank.pl/praca-zdalna-w-czasie-pandemii-koronawirusa-cztery-najwieksze-bledy-i-jak-ich-uniknac/> [dostęp 22.04.20].
- [www 11] https://www.wsjp.pl/do_druku.php?id_hasla=99572&id_znaczenia=0 [dostęp 6.04.20].
- [www 12] <https://www.computerworld.pl/news/Przestrzegajac-tych-zasad-bedziemy-pewni-ze-zdalna-praca-jest-bezpieczna,419652.html> [dostęp 22.04.20].
- [www 13] <https://tvn24.pl/tvnwarszawa/srodmiescie/koronawirus-w-warszawie-kolejna-sesja-rady-warszawy-odbedzie-sie-zdalnie-4545060> [dostęp 22.04.20].
- [www 14] <https://nto.pl/randki-w-dobie-koronawirusa-jak-sie-zakochac-podczas-epidemii/ar/c1-14903427> [dostęp 22.04.20].
- [www 15] <https://www.dziennik.pl/artykul-prasowy/6477759,sondaz-wybory-prezydenckie-koronawirus-covid-19-epidemia-polityka.html> [dostęp 22.04.20].
- [www 16] <https://innpoland.pl/158957,wybory-zdalne-moga-zmusic-poczte-polska-do-zawieszenia-innych-uslug> [dostęp 22.04.20].
- [www 17] <https://www.cyfrowinomadzi.pl/jak-zostac-programista-i-pracowac-zdalnie/> [dostęp 23.04.20].
- [www 18] <https://www.utrzymanieruchu.pl/zdalne-monitorowanie/> [dostęp 23.04.20].

- [www 19] https://www.wsjp.pl/index.php?id_hasla=99572&id_znaczenia=5241457&l=29&ind=0 [dostęp 23.04.20].
- [www 20] http://www.eskarock.pl/eska_rock_news/praca_zdalna_moze_byc_koszmarem_dla_niektorych_zabawne_wideo_pokazuje_jak_ludzie_nie_radza_sobie_podczas_kwarantanny/159762 [dostęp 23.04.20].
- [www 21] <https://zdrowie.wprost.pl/koronawirus/10315758/praca-zdalna-to-raj-dla-cyberprzestepcow-uwaga-na-dane.html> [dostęp 23.04.20].
- [www 22] <https://gazetakrakowska.pl/krakow-nauka-zdalna-z-problemami-bedzie-pomoc-ponad-100-tabletow-trafi-do-uczniow-ale-to-wciaz-kropla-w-morzu-potrzeb/ar/c1-14921044> [dostęp 23.04.20].
- [www 23] <https://alebank.pl/praca-zdalna-w-czasie-pandemii-koronawirusa-cztery-najwieksze-bledy-i-jak-ich-uniknac/> [dostęp 23.04.20].
- [www 24] <https://www.asta24.pl/2020/04/17/za-nauke-zdalna-nauczyciele-zarobia-nawet-o-2-tys-zl-mniej> [dostęp 23.04.20].
- [www 25] <https://www.rp.pl/Kadry/303099905-Koronawirus-Pracodawcy-powinni-byc-szczegolnie-czujni-pracownicy-najlepiej-w-pracy-zdalnej.html> [dostęp 1.05.2020].